

DEBRECENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A Debreceni Protestáns Lap
könyvnyomdája Debrecen,
Nyomtató-utca 9. sz. ahova a
lap szétküldésére vonatkozó fel-
szólamlások küldendők.

Megjelen belenként egyszer szombaton, másfél lven.
Előfizetési ár: egész évre 12 korona, félévre 6 korona
Egyes szám ára 30 fillér.

A szerkesztőség és kiadóhivatal
Debrecen, Nyomtató-utca 9. sz.
ahova a lap szellemi és anyagi
ügyeire vonatkozó összes közle-
mények, kéziratok, előfizetési
és hirdetési díjak küldendők.

PONTOS ÉS
LEGJOBB

Ó R Á K

5 évi jótállás mellett! 5

= Egyházi szentedények =

urvacsora-kelyhek, keresztelő-kannák
medenczék és borkancsók ■ ■ ■

arany és ezüst ékszerek

evőeszközök, chinaezüst-disztárgyak

részletfizetésre is!

Javításokat és vidéki megrende-
lésekre különös gondot fordítok!

Pontos
kiszolgálás ;
jutányos
árak !

Arjegyzék 2000 képpel ingyen és bérmentve

POLGÁR KÁLMÁN

műorás és ékszerész BUDAPESTEN VII. Erzsébet-körut 29 sz

Az ev. ref. egyházak szállítója,

Az Ujság

az igazi ellenzéki lap. Ha eddig nem járatta soha, fizessen rá most elő.

Ára egy évre 28 korona.

Kiadóhivatal Budapest, Rákóczi-ut 54.

Pesti Napló

Az új magyarország közlönye. Demokrata, liberális, modern. — Karácsonyi mellékletül a legszebb könyveket adja.

Előfizetési ára 1 évre 28 kor.

Kiadóhiv. Budapest, VI. Andrassy-ut 27.

Budapesti Hirlap

A közjogos, illetőleg mérsékelt, a magyarság tekintetében sovínista.

=== A legelterjedtebb lap. ===

Előfizetési ára 1 évre 28 korona.

Kiadóhiv. Budapest, VIII. József-körut 5.

A Jó Pajtás

a legjobb ifjusági lap. A nemes Mackó család (Dörmögő Demeter ur) dolgai ebben vannak megírva.

Előfizetés 1 évre 10 K, félévre 5 K.

Kiadóhiv. Budapest, IV. Egyetem-u. 4.

Egyetértés

48-as Kossuth-párti lap. Jó tradíciói vannak. Vasárnapi Mellékletei a hét legérdekesebb eseményeit hozza. ===

Előfizetési ára 1 évre 28 korona.

Kiadóhiv. Budapest, VII. Eötvös-u. 32.

Magyar Lap

Vallásegynlőség és társadalmi béke hirdetője. Liberális, minden izében

=== magyar. A magyar nép lapja. ===

Előfizetés 1 évre 12 K, 1 szám 2 fill.

Kiadóhiv. Budapest, VIII. József-körut 20.

Egyházi és Iskolai nyomtatványokat

jutányosan készít a Debreceni Protestáns Lap nyomda

DEBRECENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A Debreceni Protestáns Lap
könyvnyomdája Debrecen,
Nyomtató-utca 9. sz. ahova a
lap szétküldésére vonatkozó fel-
számlások küldendők.

Megjelen hetenként egyszer szombaton. másfel tven.
Előfizetési ár: egész évre 12 korona, félévre 6 korona
Egyes szám ára 30 fillér.

A szerkesztőség és kiadóhivatal
Debrecen, Nyomtató-utca 9. sz.
ahova a lap szellemi és anyagi
ügyeire vonatkozó összes közle-
mények, kéziratok, előfizetési
és hirdetési díjak küldendők.

Babyloni vizek mellett.

— Költemények Amerikában. —

Irta: Baja Mihály.

E bujdosásban, idegenben
Én Istenem, ne hagyj el engem.

Erős karod fölöttem álljon,
Jó angyalod reám vigyázzon.

Ha félek szállni a habokra:
Lángoljon Hóreb csipkebokra;

Ha szomjuság gyötörné keblem:
Igdéd patakja csörgedezzen.

Ha nem hinne a nép szavamnak:
Csodákra adj nekem hatalmat,

S ha bőszen ellen tör rám haraggal:
Rontsd el hatalmát egy szavaddal.

Ne hagyj a népet szolgaságba,
Vezesd az édes Kánaánba.

Küldj harcot tespedő szivébe:
S buzdúlni fog megalvó vére.

Nekem pedig — nincs semmi vágyam —
Ha majd leroskad gyöngé vállam:

Láttassa meg velem is a hit
Távol Hazám hegyének ormit...

Csak még egyszer, csak ködhomályban,
Hogy karomat feléje tárjam

S e látás végső gyönyörében
Oszoljék el arasznyi létem.

Kálvin a történelemben.

5. *A kálvinizmus hazánkban.* Az ifju Kálvin alapműve megjelenése után szülőföldjén elrendezte a családi ügyet testvéreivel s végbucsut mondott hazájának (1536. június), többé sohasem látta azt. Genf egyik lekipásztorává lett (1536.), de erkölcsreformjait és az egyház önrendelkezését lelkiekben fel nem adván lelkész-társaival száműzetett; három év múlva hívták vissza Strassburgból 1541-ben és ettől fogva haláláig (1564. máj. 27.) egyszerű predikátor maradt, óriás küzdelem és óriás munkaerővel a hit, erkölcs és értelmiség fővárosává alakította át Genévát és népét. Egy város volt műhelye s ez egyetlen pontról vonzotta a genfi irányhoz hazáját s a nagyobb hivatásu nemzeteket szelleme és tanai varázserejével. Sem Platon, sem Kant nem képezték nemzeteket — mondja Doumergue — ezt tette Kálvin. Miként az égi nap, helyén marad, nagy távolságából csak sugarait küldi szét: úgy jutott el a kálvini lélektápláló hazánkba is s a magyar fajt, ennek géniuszával párosulván, egyszerre fel emelte az alkotás mezején.

A magyar kálvinizmus Dévai Biró Mátyással kezdődik, a ki az *Institutio* olvasása után 1538-ban a kálvini hittanhoz fordult; kész volt főpártfogója a nagy Perényi Péter udvarát elhagyni (1540.) sem mint kálvini hittani álláspontját feladni. Utánna Szegedi Kis István, Kálmáncsehi Sánta Márton és Mélius Juhász Péter lőnek a magyar kálvinizmus oszlopai.

A magyar protestantizmusnak legelső ténye volt Erdély függetlenségének kivívása 1556-ban, az erdélyi új fejedelemség megalkotása az első kálvinista szabadsághős Petrovics Péter vezérlete alatt. Egykorulag az első vallásszabadsági törvényt alkotta meg 1557-ben a tordai szabadonlihegő országgyűlés . . . tette ezt egy csepp vérontás nélkül, s az „egy hit“ helyett a protestáns hitre is kiterjeszti a külön létjogot; Mélius hatására pedig 1564-ben a kálvivista hit egyenlő szabadságot nyert, két héttel Kálvin halála után . . . a német nemzet 30 évi háború után (1648.) tudott odaemelkedni, hogy a reformátusoknak is egyenlő jogot biztosítson. A magyar szellem megelőzte itt az európai látókört.

Békózd meg a magyar szellemet idegen, nem maga-magából eredő befolyások arany vagy érdekláncaival, elveszti tisztaságát, korcs vegyületté törpül. Így volt az eset a jezsuita sötétség és vak erőszak által irányított országrészben, mely Rudolf uralma alatt állott, hol az *egy hit*

törvénye uralkodék. A *reformációt* Bocskai a hon jobbjai csatlakozásával karddal vivta ki a bécsi békében a tulajdonképeni Magyarország első vallásszabadsági törvényét és egyuttal megmentette Magyarország alkotmányát. (1606.) Itt olvadt össze hazánkban is a vallási és polgári szabadság testvér gyanánt. Méltán foglal ő helyet a kettős szabadság világtörténeti alakjai közt.

Az olasz, a spanyol, a lengyel nemzetnek nem lehetett Bocskaija . . . el is bukott ott a reformáció. Bocskai sas szeme — azt is belátta, hogy a jezsuiták fekete tábora a polgári és vallási szabadság szervezett örök ellensége, — erélylyel követelte tehát e szerzet rend hazánk-ból eltávolítását, mert ott addig béke nem lesz. Századokkal előzte meg e jós követelés a legmiveltebb nemzetek meggyőződését. Az igazi keresztyén egyház Krisztus országa, — a jezsuiták Magyarországot is „Mária országává“ akarták tenni.

Valahányszor börtön, hóhérbárd, száműzetés gályarabság, szolgaság és iga csapásai nehezültek a magyarra: az mind a haza alkotmánya és lelkiismeret szabadsága ellen is volt irányozva; hogy Magyarország könnyűnek nem találtatott az önkényuralom serpenyőjében, azt főleg a kálvinizmus elfogyhatatlan szabadságszeretetének és tiszta hitének köszönhető.

Legujabban is (1849—1859.), a mikor hazánk alkotmánya felfüggesztetett s a szabadság utolsó erődje a protestáns egyházi autonómia állt még, erre emelte fel a bécsi kormány patensével a halálbárdját. Vívta és épen Debrecenben is a fegyvertelen harcot közeli hőseink.

Már nyíltak a börtönök ajtajai, de felhangzott a Melvilléhez hasonló szózat 3-ad-félszázad múlva: „Oly hatalmat, mely szerint a magyar protestáns egyház szervezetére és alkotmányára törvényhozó befolyással bírjon az austriai dinasztia, sem Istentől, sem emberektől nem vett“ . . . és a könyörülő Isten még egyszer megmentette a magyar protestantizmust, sőt Magyar hazánk alkotmánya is visszaállt.

A kálvinizmus adott nagy hittudósokat nemzetünknek épen Kálvin korában, lángról gyuladván a lángok: Szegedi Kis István, kinek munkáit egész Európában olvasták, egy részét Béza Tódor adta ki, a pápa a tiltott könyvek közé sorozta. Mélius Juhász Péter még Kálvin életében, 1562-ben, az ő *Institutio*ja nyomán tankönyvet irt s azt tanították Debrecenben.

* „Révész Imre érdemei“ Révész: „Kálvin élete“, III. kiadás, Debrecen, 1909. 350 l.

Turi Pál a kálvinista költő, Mélius barátja Kálvin Institutiójára oly velős vers-sort írt, hogy ma, mikor Kálvin minden munkája a tudós világ elé került teljes kiadásban, az Atlanti tenger két partján élő nagytudósok magasztalják a magyar lélek felfogását és hódolatát Kálvin műve iránt.**

A magyar kálvinista történetírók Debreczeni Ember Pál, e város szülötte és Bod Péter munkái szolgálnak a külföldi protestánsoknak forrásmű gyanánt egyházunk multjára nézve. A ref. egyház adta az első hazai ref. hitvallást (confessio Debrecinensis 1562.), továbbá az első hazai ref. egyház törvény-könyvet (Articuli e verbo Dei et lege naturae compositi) 1567-ben; az első teljes magyar bibliafordítást (Károlyi Gás pár, 1590.) a nemzet kezébe s a magyar biblia eddigelé száz kiadást ért; a zsoltáros könyvet a nagy vándortudós Szenczi Molnár Albert épen a bécsi békét követő évben (1607.) fordította magyarra, nemzete épülésére és vigasztalására; a hugonottákon kívül az európai szárazföldön a magyar szerette felülmulhatatlanul kedves zsoltárait, énekelte is, éneklé ma is Bocskai-kori nyelvezetben, szívből és hittel, boldog és boldogtalan idők folyásaiban, elmondhatni: a magyar ref. nép lelkét a magyar zsoltárok képezték, adtak ihletet fiainak, leányainak s költőinek! A zsoltárok közénéklését épen Kálvin hozta be s a reformátusok összesége közkincsévé váltak azok.

Valamint Kálvin megteremté a genfi főiskolát, megteremté a magyar protestantizmus is a magyar tanügyet és virágzásba hozta. Minden templom mellé iskolát állított, bele tudós mestereket; alkotott nagyobb, szinte egyetemjellegű, nemes kollégiumokat, ezek közt a könyörülő Isten csodálatosan megőrizte a debreczeni anyaiskolát ezen nemes polgárváros kebelében. E főiskola teszi le mai ünnepélyén a nagylelkű vezér születése 4 száz éves fordulóján hálája koszoruját és méltán. Megengedte a könyörülő Isten, hogy annyi szenvedés után, a mai magyar ref. egyház Genfben megjelenhetett a világ református képviselőivel együtt és tolmácsolhatta ott hálás emlékezetét. „A magyarok a reformációnak köszönik nemzeti függetlenségök fentartását és ez hálára kötelezi őket Kálvin iránt.“ E hódoló szózatot e kerületünk főgondnoka jelenté ki ott. Merle D' Aubigné, genfi kálvinista hittanár és történetíró 1853-ban a szomorú időben, mikor — szerinte — „Lázár gyanánt a magyar nemzet és prot. egyház halotti ruhába

burkolva volt,“ — így nyilatkozott a magyar ref. egyházzól: „Az Evangyélium nagy családfájának egy ágát többi testvérei elfelejtették, a hosszú létnek ezen igaztalanságát valahára helyre kell hozni.“* A történeti igazságszolgáltatás kezdetét vette az idei genfi nagy ünnepélyen. Történelmi igazolást nyer mindenkor a Pál apoltoli tétel: „Légy hü mind halálig s neked adom az élet koronáját.“

Vádak ellenünk.**

A protestáns (kálvinista és lutheránus) keresztyén ember a reformáció elterjedése óta megszokhatta már, hogy a „keresztyén katolikus“ atyafiak részéről minduntalan megtámadtatásban részesüljön. Szenvedtek hitbeli őseink *testileg* is sokat, — elég csak gályarabjainkra s a börtönökben nehéz láncokat csörgető elődeinkre gondolnunk! — de a *lelki szenvedés*: a kigunyolás és méltatlan vádakkal való illetésben azóta van bő részünk, mióta törvénybe iktatták a lelkiismereti szabadságot.

Igen, édes atyámfiai, ama nagy ősi, „régii ellen-ségünk háborog velünk“, mint a nagy Luther zengi örökszép énekeben, ma is. Fegyver helyett azonban napjainkban a szintoly öldöklő „csalárdság“-ot, ezt a „nagy hatalmasság“-ot veszi elő. Gunyol és vádol s jól tudván azt, hogy a vihar az ég felé nyuló erős fatörzseket törí leghamarabb derékon ketté, — míg a fejletlenebb sudarakat csak hajtogatja — ezekre fujja pusztító szelét. Egyházi és világi papjainkat, lelki vezéreinket támadja, vádolja és gunyolja minden erejével.

Jól tudom én azt, hogy ezek a „lelki vezérek“ nincsenek rászorulva az én szerény s erőtelen védelmemre, meg tudnak ők felelni önmagukért s parirozni tudják a vágásokat; de nem tartanám magamat hü kálvinistának, ha — mint „egy a népből“ fel nem emelném tiltakozó szavamat a merészen ránk dobott vádak ellen.

Lássuk, mik ezek a vádak s miféle körülmény adott okot azok világba dobására!?

Van nekünk — kálvinistáknak és lutheránusoknak — igen hatalmas és szépcélu közös intézményünk: a „Protestáns Irodalmi Társaság“, melyet bátran nevezhetnénk „lelki fegyver-gyárnak“ is, mert itt készülnek azok a hiterősítő irodalmi művek, melyeket annyi haszonnal forgat közöttünk vezér- és köznép, tudós- és kevésbé iskolázott egyiránt. Ez a Társaság legutóbb tartotta évi közgyűlését s messze kimagasló pontja volt annak egyik világi főpapunk (a nevét nem említem, úgy is ráismer arra legtöbb olvasó) remek beszéde, mely a köznép értelmét felülhaladó s annak alaposan meg nem magyarázott s így annak művelődését, felvilágosodását semmiképpen nem szolgáló vallási *dogmatizmus* káros hatásáról szólott.

És e hatalmas beszédre az ellenfél részéről csakhamar megjött a szenvedélytől elvakult főre valló vá-

* History of the protestant Church in Hungary translated by J. Craig. London, 1854. bevezetés 28. l.

** Addig is, míg bővebben foglalkozunk a gróf Tisza István nagy beszéde nyomán megindult politikai dolgokkal, közöljük e tiltakozást, mely dr. Vass József aradi felolvasására vonatkozik. Szerk.

** B. Warfield: „The literary History of the Institutes of the Christian Religion“ Philadelphia, 1909. VI. l.

lasz,* mely ahelyett, hogy meggyőző érvekkel bizonyítana, gúnyol és vádakot dobál úgy nagyjainkra, mint hűveinkre s tarthatatlan állításoktól hemzseg.

Ilyen pl. az is, melyben azt mondja, hogy „a katholicizmus, mely évszázadokig megállta helyét, most is nyugodtan néz a jövő elé.” Hát ez a szóbanforgó válasz, meg a sokat emlegetett s egyenesen a protestantizmus ellen irányuló „Ne temere . . .” ideig óráig lezajlott ügye mutatja, hogy erről a „nyugodtságról” önájuk szó sincs s hogy ily körülmények között hogyan állja meg a helyét s mint néz a jövő elé: arra igazán kíváncsi lehet minden higgadtan gondolkozó ember.

Igazat adnánk a válaszolónak abban, hogy „az ember az igazságokat (dogmákat) nem termeli, hanem megismeri”, ha úgy értené ő azt, hogy azok a Szentírásból, mint minden valódi hitigazság és dogma szerintem egyedüli kutorrásából, be is igazolhatók: ámde ezt elhagyta, mert érezte, hogy az ő vallási dogmájuk legnagyobb része onnan be nem igazolható s így szinte neveléses kérdés színében tűnik fel támadó és vádló cikkét befejező ezen soraival: „ha a katholicus vallásnak csak egy dogmáját is meg tudják cáfolni történelmi és valóságos érvekkel, akkor ő — pap létére is — kész egyháza ellen támadni; addig azonban védekezni fog a protestáns írók, bölcsezők és papok ingatag, gyenge, keményhangu, de alaptalan támadásai ellen.

Hát t. theolódiai tanár, dr. Vass József ur, talán megfordítanók a dolgot! mi a protestáns dogmákat és hitigazságokat egytől-egyig be tudjuk igazolni a Szentírásból, szent vallásunk alapítója — a Jézus Krisztus tanításából; ugyan vegyenek Önök is ugyanebből védelmi eszközt, bizonyítsák be abból mindazt, amiben eltér a katholicizmus a protestantizmustól; de nem szó- és betű-elesavarással, ravaszsággal ám, hanem a szó valódi értelmében a józanul ítélő ész és lelkiismer-

* „Az Ujság” tudósítása így szól: **Polémia a dogma körül.** Aradról táviratozza tudósítónk: Az aradi autonóm katholicus kör egy idő óta nagy agitációt fejt ki. Legutóbb Giesswein Sándor kanonok a körben tartott felolvasásával a keresztény-szocializmus érdekében bontott zászlót, ma pedig Vass József dr. theolódiai tanár, a székesfehérvári püspök titkára tartott előadást, amelyben hosszasan foglalkozott Tisza István grófnak a múltkoriban a Protestáns Irodalmi Társaság közgyűlésén mondott beszédével mely a dogmák kulturelles hatását fejtegette. Az előadó nem tartóztatta meg magát a protestantizmus ellen való szenvedélyes kifakadásoktól sem. Némely helyütt oly hangon szólt, mintha a vallásháborúk korát élők. Tisza István, — ugymond — keztyűt dobott a katholicizmus arcába. A katholicusok nem ijednek meg e támadástól, hanem felveszik e keztyűt. A katholicizmus, mely évszázadokig megállta helyét, most is nyugodtan néz a jövő elé. Az ember az igazságokat, a dogmákat nem termeli, hanem megismeri. Ez a megismerés a világnézetben nyilvánul meg; már pedig befejezett világnézlete egyedül a keresztény katholicus vallásnak van. A protestáns vallás utat engedett mindeféle filozófiának. Annyiféle világnézlete lett, ahány pap, tanár és bölcsező magyarázza. Jézus istenemeri alakját a protestantizmus meghamisította és a protestáns theológusok regényírók módjára — mint Harnack és Frensen — azt hirdetik, hogy Krisztus alakja legnagyobb részt mondai elemekből áll és hogy Krisztus törvénytelen gyermek. A protestantizmus széttépte a szentírást, meghamisította Krisztus alakját, kitépte a lélekből, úgy, hogy nem érdemi meg a keresztény vallás nevét. Tisza István hirdette a hitet, pedig ezt épen a protestantizmus filozófiája öli ki a lélekből. Ami hit még a protestáns népben van, az a katholicus kereszténységből rögződött bele évszázadokon keresztül; de most már az is veszedelemben forog. Tisza gróf kárhoztatta a dogmákat, pedig ha Tisza a katholicus vallásnak csak egy dogmáját is megtudja cáfolni történelmi és valóságos érvekkel, akkor az előadó, mint pap, kész egyháza ellen támadni; addig azonban védekezni fog a protestáns írók, bölcsezők és papok ingatag, gyenge, keményhangu, de alaptalan támadásai ellen. Az előadást nagy közönség hallgatta végig.

ret megvesztegethetetlen törvényszéke előtt, minden vallási elfogultság nélkül!

Mindaddig azonban, míg ez a bizonyítás be nem következik, megmarad hitünk és meggyőződésünk a róm. katholicus dogmák felől s hűveink is csatlakozni fognak ama társasági gyűlésen elhangzott hatalmas beszédet tartó világi vezérünk felfogásához.

Szintén ily könnyelműen légből dobott vádnak kell tartanunk azt az állítást is, hogy „Jézus istenemeri alakját a protestantizmus meghamisította és a protestáns theológusok regényírók módjára — mint Harnack és Frensen — azt hirdetik, hogy Krisztus alakja legnagyobb részt mondai elemekből áll és hogy Krisztus törvénytelen gyermek.” — E kérdés megítélésénél első sorban az az irányadó, hogy ama társasági gyűlésen mondatott-e ez?

Határozottan állítom, hogy nem.

Nos, hát akkor mi kapcsolat van köztük? Hogy egyik-másik, magát protestánsnak nevező, theológusnak valló író, vagy tanár, s hozzá még nem is magyar, mit mond vagy ír: arról az a bizonyos szónok nem felelhet. Tessék egyenesen azokhoz címezni a kérdést feleletadás végett. Szerettem hinni, hogy ily meggyőződésű magyar prot. theológus és író nincs is. Különben az ily példák és idézetek nem találók hasonló körülmények alkalmából; minden felekezeti tudósai között akadhatnak olyanok, kiknek állításai egyetemlegesen t. i. a nagy tömegre, vagy — mondjuk csupán — a többségre nézve nem kötelezők. — Avagy vádlónk aláírja-e például *Ciniqui Károly* volt lelkésztársának „A pap, a nő és a gyóntatószék” s „50 év a római katholicus egyházban” című munkáiban foglalt állításait? Ugy-e bár nem?! No lássa! Pedig az atyafia volt.

De legborzasztóbb és legigazságtalanabb dr. Vass József urnak az a vádja, hogy: „a protestantizmus széttépte a szentírást, meghamisította Krisztus alakját, kitépte a lélekből, úgy, hogy nem érdemi meg a keresztény vallás nevét.” Nem igaz és ezerszer is nem igaz! Mi tiszteljük a szentírást, Istentől ihletettnek tartjuk és ezt tesszük hitünk és életünk egyedüli kánonává. A Megváltó nekünk nem művészi és dogmai motívum; nem lépcső, mely a papi mindenhatóságba vezet, hanem egyedüli szegletkő. Fundamentom, melyen az egész hitrendszerünk felépül. Földi helytartó, szentek serege isteni személyét, nálunk háttérbe nem szorítja. Nálunk Ő, egyedül Ő minden mindenkiben. Bizonyonyítékokat hát a szörnyű vádra, ellenkező esetben rajta és kimondóján szárad a rágalom és szégyenbélyeg.

A „keresztény” nevezet elnyerésére pedig mi nem is törekedünk, meghagyjuk azt vádlónknak és hitsorsosainak; mi megelégszünk ezután a mi Megváltó Krisztusunk drága nevével vett „keresztény” nevezettel s földi egész életünknek fő törekvése s nemes célja az, hogy azt méltán ki is érdemeljük.

Végül nem mulaszthatom el vádlónknak, mint theolódiai tanárnak jóakaratu tanácsul adni, hogy a „szenvedély elvakít”, a vak ember pedig önmagában is, másokban is kárt tesz, de legnagyobbat önmagában; azért ily kérdéseket teljes higgadtsággal kell tárgyalni, ha *igazi* és nem *képzelt* ok van reá, mert erre a dühös kirohanásra a jelen esetben nem volt igazi ok! Gróf Tisza nekünk beszélt protestánsoknak s nem a katholicusokat akarta kihívni.

Ti pedig, kik szerény soraimat olvassátok, józan magyar protestáns atyámfiai, az ily alaptalan támadásoktól meg ne rettenjétek. Gondoljatok hithű, az üldöz-

tevések és szenvedések között hős elődeitekre, hallgatókat igaznak imert világi és lelki vezéreitekre, de főképpen Megváltónkra s szent evangéliumára, legyetek hűvek mindhalálig, hogy néktek adja az idvesség koronáját!

Dévaványa.

Jámbor Lajos
református igazgató tanító.

Válasz Nt. Illyés Endre urnak.*

A szentirókéhoz hasonlóan ma is sokan nyernek ihletet Istentől! Ma is megszállja az ihletés szent lelke azon férfiakat, kik Jézussal s az általa hirdetett tudománnyal igazi bensőséggel, igazi odaadással és szeretettel foglalkoznak s ha az általuk hirdetett tan, még sem csalahatatlan s munkájokban éppen úgy találunk álmólátásokat, exaltált lélek vízióját, mint a szentirókéiban is, onnét van, hogy az ihletés dacára sem szünetek meg emberek maradni. De ez nem változtat semmit az ihletés erején és a kijelentés felséges voltán.

Igenis hiszem, sőt több, tudom, hogy Isten örök szeretetének tényeként régen is kijelentette és ma is kijelenti magát, de ezen kijelentést nem szükséges a miszticizmus sötét ruhájába öltöztetni, csak a józan ész által vezetett vizsgálódó tudat itélőszéke elé kell állítani és midőn ezt tesszük, szerintem nem fog elveszni bennünk és általunk a szentírás azon tekintélye, mely szerint azt, mint Isten igéjét fogjuk fel és tekintjük. A felvilágosult emberben semmi esetre sem a homály, érthetetlen misticizmus kelti fel Isten ismeretét és imádását, hanem felkelti az a tudat, mely Isten létezésének fényes tanujaként a legapróbb teremtménytől fel a legkövetesebb isteni alkotásnak szemlélése s az általa felkeltett kijelentés ismerete által keletkezik. — Kijelenti Isten magát a kis fűszálban éppen úgy, mint az állatok és növények ezernyi változatában. Kijelenti Isten magát azon emberben, amelyik maradandó, az emberiségre nézve üdvös alkotással halhatatlanná teszi magát. Kijelenti Isten magát egy földalóban, egy költőben, egy művészen. Minden mi e földön és általában a világ egyetemben van, isteni eredetű. Én isteni eredetűnek tartom, nemcsak részben, mint Illyés E., hanem teljes egészében a bibliát is. Istentől származott az, a maga összességében éppen úgy, mint minden. Egy olyan könyvnek tekinthetjük, mely számos kuforrás ismeretét tetelezi fel, mely Pál apostolként hasznos a tanításra, a feddésre, a megjobbításra, a fenyítékre, mely igazságban vagyon. És levonjuk ezzel a biblia tekintélyét? Szerintem éppen nem! Hogy mennyit köszönhetünk a bibliának? Azt feleslegesnek tartom fejtegetni, annak esetelése és méltatása nem egy cik keretébe tartozik. Elég erre annyit, hogy az írás Istentől ihletetett, hogy az evangéliom Istennek ereje minden

* E cikknek első része a „Debr. Pr. Lap” 48. számában jelent meg.

népek idvességére. Ez az én hitem, melyhez nekem semmi csoda nem szükségeltetik.

A csodákról is megemlékezik Illyés ur. Erre nézve is nagy eltérés van közöttünk. Szerintem csoda, amit nem tudunk megérteni és megmagyarázni. Csoda az egyszerű, ős állapotban élő ember előtt bármely használatban lévő gépünk, mert nem tudja azt megérteni. Csodának tűnik fel Mózes népe előtt az árapály tünevénye, a kigyó stb.-vel való csodatétel. De ma minden csodaszámba nem megy. Hamarabb elveszti Istenben való hitét azon ember, ki a csodák létezésének feltevésében állva hiszi az Istent, mint az, ki ezeknek lejártaát hirdelve egy olyan Isten létezését vallja. kinek lelke mindeneket áthat, ki mindeneket kormányoz, anélkül, hogy e közben az általa megállapított törvényt időnként egyes emberekért felbontaná s megzavarná.

A pusztá csodákon alapuló hit nem hogy emelné Isten nagyságát szemlélő, vizsgálódó eszem előtt, hanem ellenkezőleg egy-egy csodának hitt rejtély megértése után, bizonyos csalódás, szinte rosszul eső érzet tölti el bensőmet, mely által Isten hatalmát, mintegy csorbítva s korlátozva látom. A magasabb erkölcsi nézpon tekintetéből kifolyólag nincs szükség ilyenek feltevésére. A csodákról való véleményünk megalkotásánál nem tudom miért tartja szükségesnek Illyés azoknak, mint lelki motivumnak figyelembe vételét, az *imádkozásnál*. — Imáját az igaz Istenben hívő nem azért küldi a mindnyájunk Atyjához, hogy érte csodát tegyen, hanem, hogy azáltal belső erőt nyerjen. Az Illyés nt. ur magyarázata, ha a csodát várja is, az én hitem szerint nagyon is anyagelvi, nagyon is üzletszerű. Az igaz szívből imádkozó ember imája sohasem nyugszik anyagelvűségen, hanem ha elméjével felhág a számtalan világok roppant alkotmányába érzi, tudja, hogy van Isten és ez Istennel oly jól esik lelkének társalogni s elröppen ajkáról egy alig hallható „Én Istenem!” sóhajtás vagy az élet zivataros tengerén való evezés közben szíve, lelke ösztönzi, hogy Istenhez sóhajtson és Istent segítségül hívó sóhaja, ebben az egyszerű kifejezésben ölt hallható alakot: „Én Istenem segíts!” és ez az *imádkozás!* Istennek ez a segítségül hívása az igazi, nem az üres szívvvel, szeretet nélkül, meleg együtt érzést nélkülöző, templomban képmutatóskodó ember imádsága! De nem folytatom tovább!

Én a *Megváltó* születését, meg a *világteremtést* sem tartom csodának, legalább Istennel szemben nem, hanem a legokosabb és legtermészetesebb dolognak. — Én legalább nem találok azt érthetlenné vagy csodának, de nem is keresek benne megérthetlent. Ha csodának tekintjük ezeket, úgy egy parányi növény, állat vagy embernek a világra jöttét is annak minősíthetjük. Ez az én Istenemnek éppen olyan munkája, mint egy ily világnak a létrehozása! Isten még ma is teremt! Világok mulnak és állanak elő ma

is, csakhogy ezeknek az előállítását, lefolyását ami végtelen parányiságunkból, emberi tudásunk gyarlóságából kifolyólag nem tekintjük olyannak, mint egy hozzánk képest kicsiny földi testnek az életét, mely szemünk láttára jő és tűnik el. Csodának kell tekintenünk egy ibolyácska kifejlődését, a szikla tetején növe fűszál létrejöttét épen úgy, mint az egek boltjai alatt forgó világok megalkotását, mely egyik úgy, mint a másik Isten bölcseségéről beszélő bizonyosságok. Ez a mély bölcseségű Isten, kit nem szükséges a füstölgő hegyek vagy a levegő égben köválygó felhők felett ülőnek képzelnünk, hanem szívünk rejtekében lévő templomba zárva kell hordanunk, csodát teszen ma is, minden percben és pillanatban; lépten-nyomon az ő csodateteivel találkozunk, de azt a csodát én nem úgy fogom fel, mint Illyés Endre, ki egy abnormális természeti fejlődést is csodaszamba vesz. Hogy az embriológia még valamit nem tud megmagyarázni, azt csodának nevezhetik némelyek, de én annak nem tarthatom. A csodának elvetése Istent tétlenségre nem kárhóztatja, mint ahogy nt. Illyés ur gondolja, mert hisz ezek elvetése mellett is az Isten munkássága sokféleségben nyilvánlik. Mint a világteremtés munkáját, úgy Jézus világra jöttét sem tarthatjuk csodának. Erre nézve többet nem mondhatok, mint amennyit elmondtam.

Nt. Uram! Ne a sötétség Krisztusát, nem a homályosság, szívet, lelket kábító, a vizsgálódó észet korlátozó Krisztust keressük mi, hanem azt a Krisztust, ki vércseppel verejtekezik, ki tanítványainak szívébe látva így szól: „Mondom néked Péter: nem szól addig a kakas, mignem megtagadod háromszor, hogy te nem esmertél engemet.“

Midőn Krisztust azon világításba helyeztük, amely világításba kell nekünk ma tekintenünk, midőn mindattól, melyet az önzés, rosszakarat és mondhatjuk tudatlanság ráruházott, őt megfosztjuk, nem döntöttük meg Isten kijelentését. Nem az a fő, hogy mit mondtak vagy mondanak Jézusról, hanem az, hogy mit tett Ő!

Látom én is a növekedő Krisztust, még pedig azt a Krisztust, ki bennünket a bűntől megváltott, de nem olyan értelemben, mint Illyés ur hiszi. A messiási várakozás nem telt be. Az a nemzeti hős, kiről a zsidó próféták szóltak, nem jött el az idők teljességében, még most sem jött el s nem is fog eljönni, de már nincs is rá szükség; vagy most volna rá szükség igazában, hogy a galambárusokat ismét kiverje a templomokból?

A próféták jóvendölése sűrűn hangzott az idegen népek rabigája alatt görnyedő zsidó népek között, egy Megváltó eljövételének hirdetésében, mint ahogy hangzik az ma is a rabbilincs ónsulya alatt nyögő nemzeteknél is. Még ma is buzgón sóhajtunk fel az elnyomatás sötét felhőjének megpillantásakor: még jönni fog

még jönni kell, egy jobb kor, mely után buzgó imádság epedez százezrek ajakán.

Szólhatnék még, nt. Illyés ur által felemlegetett „erős logikáról“, „széles látkörű tudásról“, „a biblia alaposabb ismerőjéről“, de miért? Tudjuk mit jelentenek az effélék. Engedjen meg nt. ur, de ki kell nekem is mondanom, hogy fejtegetései egy cseppet sem ingatták meg az én hitemet. Az én hitvallásom a szeretet vallása, melyet a bibliából az Isten lelkétől ihletett szentírók irataiból meritek, szívemmel átérzek s melynek elhívésére nincs szükségem a csudákra, legalább nem a nt. Illyés Endre ur csuda dolgaira és társaira. A józan ész nem protestáns ellenes principium, legalább eddig nem volt az. Ezt vallom én is és másként nem tehetek!

Nyitrai Károly.

Kultuszreform.

A reformáció egyházai a lelkiismereti szabadság, a szabad fejlődés jegyében születtek. Nagyon megértették a nagy igazságot: a hol az Isten Lelke van, ott van a szabadság.

Ezen szabadság józan értelemben azon dolgokra vonatkozik, a melyek mint nem fundamentalis igazságok fejleszthetők, változtathatók. Ilyenek az isteni tisztelet körébe vágó dolgok, általában a kultusz.

Éltek is az evangéliumi egyházak e szabadsággal kezdettől fogva máig. Így közelebbről mi magyar reformátusok is.

Liturgiánk iörténete a fejlődés többféle alakzatait tárja elénk. Végig vonul rajta a ker. nagykoru szabadság elve.

Hogy aztán ez a szabadság mind e mai napig nem juthatott oly mértékben érvényre (kivált a múlt század eleje óta), hogy a kívánt eredményt elérhettük volna, ebből nem következik, hogy egy fejlődésre képebb jóvendőről végképpen le kellene mondanunk.

Hiszen az idővel, minél fejlettebbek vagyunk a szintén fejlettebb kulturában, környezetben, annál erősebb bennünk a vágy a tökéletesedésre, külső megjelenésünket illetőleg.

Ezt bizonyítja újabb keletű kultuszmozgalmunk.

Dolgozatom akaratlanul is hosszúra terjed. Mindezek előtt tehát ismertetem kultuszmozgalmunkat.

A zsinat előtti időkben szaklapjainkban számos dolgozat jelent meg e tárgyban.

Nem hiányoztak merészebb szárnyalású cikkek sem, melyek nem csak a liturgiának, hanem a templomoknak, azok díszítésének és berendezésének nagyobb lépésű fejlesztését sürgették.

Mindezekhez képest a konvent elé került és megbukott Novák-féle javaslat csak egy nagyon szerény lépésű ujtás lett volna. Ismétlem: nem is ujtás, még csak nem is valami teljes réginek, tehát jogosnak behozatala, hanem még annak csak félénken csekély részlete: a szószéki funkción kívül a liturgusnak az Úrasztalánál egyszerű imádkozással és áldással való szereplése.

Itt csak a vasárnapi és ünnepi isteni tiszteletek sorrendjét veszem elő:

„Novák Lajos tervezete“:

Harangozás után, míg a gyülekezet a templomba be sereglük, gyülekező ének.

Ezután:

1. Lelkés. Fohász az Urasztalánál. (kötött)
2. Fennállási ének. (kötött)
3. Lelkés. Bőjtölés és gyónás, könyörgés az Urasztalánál. (kötött)
- Vezergondolatai: a bűnösség megvallása, a magába szállás, vagy Isten kegyelmének megnyeréséért.
4. Gyülekezeti főének lelkész által kijelölve.
5. L. Magasztalás, a szószéken imádságban. (szabad)
6. Gy. Ének. (lehet karének is)
7. L. Isten igéjének hirdetése.
8. Gy. Ének. (lehet karének is)
9. L. Hálaadás imádságban.
10. Gy. Ének.
11. L. Apostoli intelem, könyörgés (kötött). Mi-
atyánk (urasztalánál).
12. L. Papi áldás (kötött).
13. Adakozásra felhívás, hirdetés.
14. Gy. Éneklés.

Ezen tervezetben a legértékesebb és legjellegzetesebb fejlemény az, hogy a liturgusnak az Urasztalánál is juttatott funkciót. Azért ítélem az Urasztalánál való fungálást jelentősnek, mert e nélkül, vagyis csak a szószéken a liturgiának teljesebbé, zengzetesebbé és építőbbé való fejlesztését el sem képzelhetem, ha figyelembe vesszük a ref. különösen az ev. alakzatokat s így fejtegettebb nézettel tekintjük át a dolgot és ha egyáltalán bennünk van a kegyes szándék, sőt lelkesülünk azon, hogy református isteni tiszteletünket minél építőbbé fejlesszük.

A bővebb fejtegetésbe most nem bocsátkozom. Előbb elő kell sorolnom s ismertetnem a különböző ide vágó újabb dolgozatokat. Ezeknek is bírálatát, összefoglalását, a továbbfejtést akkor teszem, ha már az ismertetéssel készen vagyok.

Türelmet kérek tehát kedves olvasó.

Magam is félek a gépszerű munkától, az egyszerű felsorolásoktól, de e munka természeté egyenesen megköveteli a mozgalom ismertetését. Ha ezen átestem, aztán tárgyalhatunk.*

Még mielőtt ide elérkezném is, a cáfoló cikkekkel röviden viszont cáfolva azért végzek, hogy így megtagarítsam, simává tegyem az utat magam előtt a kitűzött célhoz.

A Novák-féle javaslat visszhangra kelt sokak lelkében. Ezt mutatják az öt pártoló cikkek. És bizonyára még többen voltak és vannak olyan pártolói, kik ben-sejüket irodalmilag nem fejezték ki.

A dunántuli prot. lapban (1905—33. sz.) a szerkesztő Kiss József esperes így ír:

„... a liturgiai bizottság javaslata engem nem elégit ki. Ellenben örömmel üdvözlöm Novák Lajos javaslatát“ stb. stb.

Prot. egyh. és isk. lap. 34. sz. (Siculus):

„A tudós tanár (t. i. Novák Lajos) a feladathoz méltó lelkesedéssel s alapos tanulmányozással megcsinálta a tervezetet. És még számos cikkben melegen visszhangot nyert e javaslat.“

* Megvallom, vonakodtam e munkától, de a mi szeretett szerkesztőnk bölcsen így óhajtott. Engedelmeskedtem.

Sőt tulajdonképen a Novák fellépése nélkül is, attól függetlenül megvolt sokak lelkében az óhaj, hogy liturgiánkat változatosabbá, szivrehatóbbá és építőbbé fejlesszük.

Bizonyítják e tényt a Novák fellépése előtt megjelent cikkek, majdnem valamennyi egyh. lapjainkban.

(Vége köv.)

A bujdosók.

Bujdosók és jövevények vagyunk, örökkévalót keresünk, szabadítót várunk.

Bujdosók és jövevények azok is, a kik most télviz idején jó barátságos meleg szobákban dicsérik az urat (áldja Istenét, kit Istene megáldott!) a kik jól imádkoznak (ne legyen a ti futásotok télben), a kik egészségesek, megelégedettek és boldogok. A jó Isten tudja, de kevesen vannak. De százsorta bujdosóbbak és jövevények azok, a kik szülőfalujokból idegenbe mentek, idegenben vannak, a kik betegen, szegényen, elhagyatottan várják a szabadítót és a boldog karácsony ünnepét.

Ilyenek pedig a jó magyarok közül a jó ég látja, hej de sokan vannak. Csak az a vigasztalás, hogy ez régente is így volt.

Szegények mindig lesznek veletek, mondta az Ur. Szegények, elhagyatottak, emigránsok mindig voltak a magyar földön és a magyar földről. Magyarország olyan ország, (Iaknak itten magyarok is és beszélünk még itten magyarul is) a hol a nagy és kis királyok uralmát a nálunk is bevált bujdosó és emigráns szisztéma korrigálta.

Első királyunk behozta az idegeneket, de az árpádházbeli hercegek már külföldre voltak kénytelenek menekülni. — A be és elbujdosás régi nóta nálunk. A bujdosók fel egész 49-ig, a jövevények egész a lengyel vendégekig és a legutolsó előtti finn profeszorig állandóan szerepelnek történetünkben. És ha még ez csak amolyan külső politikai jelenség volna, de ez valóságos társadalmi nyavalya. Morbus hungaricus vagy még inkább valami ős pogány berendezkedés, valami szittya ver sacrum, a mely szerrint a paraszt elhagyta a falut és lett belőle szegény legény; a poéta elzülött az iskolában és lett belőle preceptor, notarius, peregrinus, a mely szerint az Ajtósia, Szenci Molnár és utódaik külföldre mentek és mennek még ma is.

Mert ma sem sokban változott e szép váltózkodás. Legfeljebb csak annyiban, hogy a szegénység már nem a Bakonyba és a Gombás erdőre enigrál, hanem Romániába vagy Amerikába. S ha épen még nem is oda, hát a városba, vagy a nemzetiségi vidékekre, a hol más nemű fentartást remél, a hol a tönkrement magyar iparos még megpróbál fogózkodni,

mielőtt elsöpörné az ár. Ime ez a magyar emigráció, ez a bujdosó rendszer, mely alapjában a nemzet lassu elvérezése, testi, lelki sorvadása. Nagyon helyesen történt tehát, hogy a missiók által *belül* és az amerikai magyar református egyházmege szervezésével *kívül* úgy ahogy, mégis csak utját próbáltuk állani. Utját, de csak úgy, a hogy. Mert a missiók csak ott érnek érőt, a hol külön lelkészséget képeznek, így p. u. a délvidéken, vagy ott, a hol legalább is állandó káplánsággal fejleszthetők, a milyenekké eredetileg is tervezettek. A hol sem önálló lelkészi állásba nem tehetők, sem másnemű állandóbb ellátás alá nem rendelhetők, ott meg kell azokat szüntetni. De mert ez visszaesés volna, az államsegély igénybevételével mindenütt valami ambulans katekhétaságokká kellene fejleszteni azokat. Ezek oktatnák p. u. a nemzetiségi iskolákba járó magyar ref. vallású növendékeket — a magyar nyelvre. Mert az állam nem gondoskodik erről a feladatról s a mi rendes gyülekezetünkben elfoglalt lelkészeink nem pótolhatják e mulasztást; erre a 200 korona misszió pótlék nem elég, jó ha a 2—3 havi látogatás költségeire kifutja. A szórványokban pedig napról-napra több hívünk bukkanik fel. Egyfelől a népség természetes hullámszáma folytán, a közlekedési eszközök tökéletesítése miatt, más felől pedig az életért való küzdelem megnehezédése következtében.

A falusiak huzódnak a városok felé és a városból a tönkrement mesteremberek, kis iparosok, vállalkozó félék vonulnak ki a vidékre, a hol még nincs verseny s a hol kevesebb tudással és kevesebb tőkével is meg lehet élni.

Különösen a délvidéken erős ez a vándorlás és szerencsére itt erősebb missio szolgálatunk is.

A nagy városokban azonban, az egy Budapestet kivéve nem történt semmi a beköltözők figyelemmel kísérésére, tanácsolásra és megmentésére. Valami középkori ideológia szerint a városi gyülekezet és hivatalos szervezet nem is tartja ezeket a jövevényeket testvéreinek és hidegen nézi vergődésüket. Nem tudok egy városban sem olyan berendezést, a mely szerint a beköltözőtötteket állandóan számon tartanak, felkeresnek, tanácsolnak, vagy egy szives istenhozottat mondanak nekik. Hogy egyáltalában egyházba tartoznak, azt csak akkor tudják meg, a mikor az egyházi adókiivetésnél számba veszik őket. A városokba tóduló szegényeket, napszámosokat, cselédeket azonban még számba se veszik. A gondozás hiánya miatt a faluból emigráltak jó része örökre elvész ránk és a társadalomra nézve is.

De az állandó gyülekezeti kötelekben maradónál is baj van. Beteggek, szegények, árvák, ügyefogyottak állandó gondozása; kórházak, nyaraló helyek, mind kívül esnek még a rendszeres egyházi gondozás körén. Így vagyunk a belsők, az idehaza valókat illetőleg.

Még mindig rosszul, de már a bajnak tudatával és a szabaditóra várakozva.

Valamivel kedvezőbb a helyzet *kívülre*, a külföldre, az Amerikába, Romániába kivándorolt magyarságra nézve.

Romániában van ref. esperességünk és Amerikában is magyar (csatlakozott) egyházmege. Az a 20—22 egyház azonban, mely e szervezetbe tartozik, alig egy tizedrészét öleli fel a kivándorolt magyar reformátusoknak. Az egyházközségekhez óriási vidékek csatlakoznak, mindenütt kisegítő erőkre, állandó káplánságokra, utazó lelkészekre és új egyházakra volna szükség.

Igaz, hogy magyar eklézsiák vannak még az idegen egyházak oltalma alatt is, de ezek az egyházak hivei, mint azt az emigráció szelleme hozza magával — nagyobb részt gyűlölnék bennünket. Gyűlölik a magyar ref. egyházat, melytől elszakadtak, gyűlölik a hazát, melynek képét nem vethetik ki sziveikből. Gyűlölik magyar testvéreiket, a kik hozzájuk hasonló hajótöröttek. Még hitünk sorsosai, de már nem tartoznak hozzájuk; még magyarok, de már elvesztek reánk nézve. És elvesztek a kanadai magyarok is, a hová ujabban szinte sokan mennek. Itt is van már magyar ref. egyházunk, de ezzel nem állunk semmi összeköttetésben.

Ennyi a külföldön a bujdosó magyarok gondozása. Bécsben, Berlinben, Párisban a világ fővárosaiban is vannak menekültjeink, de azokkal nem törődhetünk. Élnek, halnak és idvezülnek maguktól, mint az a szegény magyar, kinek halotti levelébe azt írta bele a gyógykezelő orvos neve című rovatába az egyszerű halott kém: magától hőtt meg.

Szerencsére nem ez történt a bukovinai, *andrásfalvi* osztrák fenhatóság alatti egyetlen magyar ref. egyházunkkal. A volt Csángó-egyesület pénzéből katolikus magyar testvéreik kitudták őket. Hivatalos hatóságaink pedig elmentek mellettök és a konvent sem talált semmi olyan kincset rendelkezése alatt, a miből megtudta volna őket segíteni. Egyedül itt Debrecenben próbáltak valamit tenni érdekökben. Legalább urasztali készletre és zoltárookra gyűjtöttünk nekik. De erre is volt lelkészünk kezdeményezésére és szeretett elnökeink (a püspök és a főgondnok) példaadására volt szükség.

A jó Isten tudja és látja a mi sok bajunkat. A mi szegény elbujdosott feleinkkel, szegény kivándorló magyar testvéreinkkel sem gondol más, mint Ő szent felsége.

Az utlan bujdosónak Ő vezérli nyomát, Ő visel gondot ránk és a mieinkre is.

De épen azért kellene nekünk is gondoskodni magunkról és mieinkről. A ki az övét elhagyja, a pogánynál alávalóbb. Ne legyünk és maradjunk ilyen pogányok. Tegyük meg, a mi lehető hiveink és a ma-

gyarság megtartására nézve. A természetben a szétporló közetek tartják fen a síkföldek termékenységét. A társadalomban a mozgékonyabb elem előbb való a helyhez kötött mozdulatlan tömegnél. Az irás szerint a keserüből jő ki az édes és a szomorúságból a vigasztalás. Apály után dagály következik, csak a mi vizeink apadnak állandóan, csak a mi berendezkedésünk nem változik. De változnia és tökéletesednie kell, mert az állandó porleiszt, az emigráció sulyát, a bujdosó, a szegény legény rendszert sem egyházunk, sem fajunk nem bírhatja már sokáig. Ha ez így marad elveszünk. De hol van az megírva, hogy mindvégig így maradjon?

A sötétben ülő nép láta nagy világosságot. Avagy nem a világ világossága vagy te édes Jézusunk, a ki azért jöttél, hogy meg tartsd a mi elveszett és megmutasd a menekülés útját.

Vagy mi hozzánk else jöttél, hogy még most is veszedelembe forgunk és még most sem látjuk azokat, a mik a mi szabadulásunkra valók?

dr. Ferenczy Gyula.

Magyar templomszentelés Ausztriában.

1909. november 21-e az andrásfalvi református Ausztriában egyetlen magyar református egyházának történetében rendkívüli fontostágu nevezetes nap volt: újonnan épített temploma felszentelésének örömnünnepe. Évtizedek fáradságának, küzdelmeinek, könnyeinek és verejtékének eredménye az új templom, melynek felszentelése f. hó 21-én lélekemelően folyt le. Fenyők és lobogó zászlók ékesítették a templomot, a körülötte emelkedő épületeket és teret, a melyhez 2 hatalmas diadalkapun vezetett az út. A hadikfalvai vasúti állomás előtt nyalka magyar legények — egy diszes bandérium — szálltak nyeregbe, amidőn a vendégeket hozó vonat berobogott és egetverő „éljen” fogadta a német lutheranus püspökhelyettest és a református német esperest. Magyar püspököt — sajnos — nem hozott a vonat, de azért a magyar református egyház sem maradt képviselő nélkül, amennyiben eljött az andrásfalvi egyház volt lelképásztora, jelenleg debreceni tanár, nt. Kecskeméthy Lajos. Midőn a lovasoktól körülfogott kocsisor bevonult Andrásfalvára, szünni nem akaró „éljen” és „vivát” kiáltások zengtek végig egy beláthatatlan ember-tömegben. Az ünnepélyen megjelentek: főt. Schádel, superintendens helyettes Kolomeából, Royer esperes Josefsbergből, Kecskeméthy Lajos lelkész-tanár Debrecenből, Decker és Kersten radautzi, illetőleg Alfratutzi luth. lelkészek, László, Kubassek, és Wisnierosky istensegítsi, hadikfalvi és andrásfalvi kath. magyar papok, Laudwehr és Nargaug jószágigazgatók, Sellinek százados, Molnár, Kilyén, Entián főtanítók, Müller, Molnár, Puskás tanítók, a hertelendifalvi reform. egyház 17 képviselője stb. A templom ajtajában Szász János andrásfalvi lelkész tartotta az üdvözlő beszédet német nyelven, mire Schádel sup. helyettes az ajtókat megnyitván, a beözönlő emberáradat betöltötte a tágas templomnak

legutolsó zugát is. A templomszentelő beszédet és imát sup. helyettes Schádel tartotta, az egyházi beszédet az egyház volt lelkésze, Kecskeméthy Lajos, a 84. zsolt. 2., 3. verse alapján. A helybeli lelkész 2 csecsemőt keresztelt, urvacsorát osztott és záró imát mondott, mire Royer esperes ismét német nyelven intézett rövid pár szót a gyülekezethez és apostoli áldást mondott. D. u. félkét óraker 40 teritékü közebed volt az iskola tantermében, a hol a komoly és a humoros pohárköszöntők egész özöne hangzott fel. Az elsőt sup. helyettes Schádel mondotta a császárra, azután Szász János az egyh. hatóságokra s azoknak jelenlevő képviselőire. Royer esperes az andrásfalvi egyházra s lelkészére, Szász János Kecskeméthyre, Kecskeméthy a presbyteriumra, Kersten a papnóra, Decker a kath. papokra, Kubassek kath. plébános a felekezeti békére, Puskás a nőkre, Decker a helybeli lelkészre, jó barátjára, Szász a jószágigazgatókra, a tanítókra és a katonákra stb. stb. üritettek poharat. Üdvözlő táviratokat és leveleket küldtek: Főt. dr. Eröss Lajos tiszántúli püspök, a Gusztáv Adolf egyesület Becsből. Miltsók, Székely, Lovas, Hadnagy, stb. Budapestről, Fischer lelkész Dereblestieből a bécsi cs. kir. Ober Kirchenrat, Dr. Kenessey és Dr. Baksay püspök stb. stb. A Gusztáv Adolf egyesület központja Leipzigból 300 Márkát adományozott, a perselybe 162 korona gyűlt, a hertelendifalviak 47 K 20 fillért adományoztak, 2 egyháztag pedig 10—10 koronát. At nunc venio ad fortissimum virum: Kecskeméthy Lajos debreceni református főgimn. tanár az andrásfalvi egyháznak egykori lelképásztora a szegény és kicsiny, mindössze 420 lelket számláló egész Ausztria területén egyetlen magyar református gyülekezetet elhalmozta a debreceniek testvéri szeretetének látható jeleivel. 1. A debreceni református hívek ajándékaul egy remek vert ezüst urvacsorai kelyhet; 2. a debreceni református főgimn. ifjuságának adományakép egy művészi kivitelű vert ezüst urasztali kenyérszító tálcát; 3. tek. Horváth Jánosné, Nagy Julianna urnő ajándéka egy elragadó urvacsorai asztaltakaró sötét meggy színű bársonyból arannyal és selyemmel kivarrrva; 4. Nagy Vilmos és dr. Baresa János debreceni tanárok nejei, nemeslelkű urnők gyönyörű kenyér és kehelytakarókat, Dávid Mihály tanító egy csinos boros kancsót ajándékoztak. A kehely és kenyérszító tálcá 350, az urasztali terítő 300, a kenyér és kehelytakarók 50, a boros kancsó 20 korona értéket képviselnek. Ezenkívül hozott még a jó Kecskeméthy egy csomó könyvet (bibliát, énekes könyvet, Kalvin János elete és reformációját stb.) Ugyancsak a jó, gondos Kecskeméthy közbenjárására kapott egyházunk a tiszántúli és a dunántúli egyházkerületektől, valamint a budapesti skót bibliai társulattól értékes könyvküldeményeket. Amidőn a nagyielkü pártfogónak fáradságot nem ismerő buzgalmaert s a nemeslelkű jöltevőknek értékes gazdag adományaikért hálás szívvvel mond őszinte, igaz köszönetet az andrásfalvi egyház, nem mulasztja el a nagy olvasó közönség szives figyelmét újra meg újra fölhívni arra a szomorú helyzetre, melyben az egyház még mindig van.

A szép 23-20 m. hosszú 12 m. széles templom 28-20 m. magas tornyával fölépült ugyan s örök ékesége marad a református magyarságnak itt az idegenben; sok forró könyvepp s verejték hullott titkon a porba, sokszor lett könnytől ázott párnánk, míg az Istennek házázt megépítettük; megépítettük a körülmények kényszerítő hatása alatt. Rendelkezésünkre csak 10000 K tőke állott, az építkezés pedig 25000 K

került, tehát 15000 K adósság nehezedik vállainkra. De a templom megepítése parancsoló szükség volt már, miután 3 éven át templom nélkül valánk. 8438 korona erejéig a papi és tanítói földek vannak megterhelve, a többi 6562 korona függő adósság. Az egyház és tagjai végtelen szegénységükben alig-alig lesznek képesek a kamatok törlesztésére, nemhogy a tőkét valaha lefizethetnénk s így az a veszély fenyeget, hogy elveszítjük földjeinket, ha Magyarország református társadalma nagylelkűen nem siet segítségünkre, támogatásunkra. Itt a közelben Fontina albán van egy ő-hitű, orosz, — lipován közseg. Oroszországból 1.000.000 mondd egy millió forint özönlött e közsegbe s e pénzen oly gyönyörű templom épült ez eldugott fészekben, hogy esudájára jár, aki csak megfordul Bukovinában, mert bármely nagy város legszebb terén méltan foglalhatna helyet. Buzduljon fel e nemes példán Magyarország társadalma és stessen drága magyar vereink támogatására. Adományok a következő címre küldendők: Andas evang. reform. Pfarramt vagy Presbyterium in Andrásfalva in der Bukovina.

J. Szász János
református lelkész.

IRODALOM.

Könyvismertetés.

A sárospataki lengyel biblia s újonnan fölfedezett harmadik töredéke. Irta: *Harsányi István*, sárospataki főgimn. vallastanár, főiskolai helyettes könyvtárnok. 8. r. 61 l. Budapest, 1909. Ara 1 kor. 50 fillér.

Erről a munkáról, mely a Magyar Könyvszemle különlenyomatában jelent meg, nem régen már említést tettünk. Akkor csak röviden jeleztük megjelenését. De a mű sokkal fontosabb és sokkal nagyobb akribiával van megírva, hogysem beerhetnénk a pusztá fölemlítésével. A szerző rendkívüli fáradsággal, utánjárással gyűjtötte össze adatait és valóban tudós apparátussal ismerteti a sárospataki főiskola könyvtáranak egyik kincsét, a *lengyel bibliát* s annak azt a töredékét, melyet szerencsés véletlen folytán ő maga talált fel.

A mű első fejezete a kódex pontos és hű leírását adja címlapjának pompásan sikerült facsimiléjével, egyszersmind tartalmának a részletes feltüntetésével is. E helyen csak röviden említjük meg, hogy az ószövegekből a canonicus könyvek közül Nehémiás könyvéig vannak a kéziratós bibliafordításban több-kevesebb részletek: az apokrifusok közül pedig Tobias és Judit könyvéből tartalmaz egyes fejezeteket lengyel nyelven.

Ezek után a kódex irodalmával, majd történetével foglalkozik a szerző. Felkutatta és atbuvarolta mindazt, amit erre a kincsre a nyelvemlékre nézve csak találhatott a sárospataki kollégiumi könyvtáron kívül, a lembergi, krakkói egyetemi könyvtárakban és a bécsi eszásári könyvtárban. Magyar forrásokra alig hivatkozhatik. *Szombathí János* följegyzése mellett az egy

dr. *Erdős József* emlékezik meg a lengyel bibliáról, „*Az ujszöv. kánon fordításai*“ c. művében. A vele foglalkozó művek legtöbbszörre lengyel nyelvűek. Ezeknek magyarra fordításával s így a szerzőre nézve használhatókká tételökkel a magyar *Mészáros György*, galíciai (boryslawi) bányagazgató tett a magyar tudománynak is megbecsülhetetlen szolgálatot.

A sárospataki lengyel bibliát *Hedvig*, Nagy Lajos magyar király leánya, II. Jagelló Ulászló lengyel király első felesége kezdette fordíttatni 1390-ben. Bevégezték pedig a fordítást ugyanezen király negyedik feleségének *Zsófiának* a segítségével 1455-ben. A biblia legnagyobb részének fordítója *Jaszowici András* krakkói egyetemi tanár, leirója, másolója *Radoszyei Péter*, koreyni jegyző. A fordítás a leskowieci eseh biblia után készült. Kor szerint második ismert nyelvemléke, a legrégebbi időből, a lengyel irodalomnak s ez kiválóképen növeli értékét és jelentőségét. A lengyelek mindenképen igyekeztek hozzáférhetővé tenni; 1869-ben paleografussal lemásoltatták s e másolat alapján *dr. Maleczky Antal* 1871-ben ki is adta Lubomirski herceg költségen alapos történeti tanulmány kíséretében. E tanulmány a legbitelesebb kutfő a kódexet illetőleg. Harsányi is leginkább erre támaszkodott.

A kódexnek, mint a szerző kimutatja, mintegy tizenegy birtokosa volt, míg végre 1627-ben a lesznói iskola könyvtárából a sárospataki főiskola könyvtárába került. Hogyan, — azt nem tudjuk. A bujdosó kollégium híven megőrizte ezt a nagybecsű kéziratot egy másik ereklyével, *I. Rákóczi György bibliájával* együtt. Ma is dícsérvése és rendkívül értékes klenódiuma mind a kettő az ősi kollégium könyvtáranak.

A kódexnek tudós és részletes ismertetéséért a legteljesebb dícsérettel adózunk Harsányi Istvánnak. Öregbiti érdemeit azzal, hogy a lengyel bibliának újabb töredékeit is sikerült fölfedeznie. Egy töredékét már 1834-ben Boroszlóban találták meg s most Prágában őrzik. Másik töredékét 1848-ban Königsbergben fedezték fel. Ez Varsóba került. S most jön harmadiknak a Harsányi fölfedezése, a kódexnek egy megeseonkitott levele, melyet — proh dolor! — elítélendő hanyagságból és barbarságból a kódexből kitéptek és *ifj. Csécsi János* sárospataki tanár egy kéziratós krónikájának bekötésére használták fel. Mennyi elrejtett, drága kincs lappanghat még ily módon könyvtárainkban! A töredék, melyet a szerző facsimilében közöl, Esdrás könyvéből tartalmaz részleteket. Ott van a műben a töredék pontos másolata is latin betűkkel. Eredetileg barát gót betűkkel van a kódex írva.

A Harsányi művének e tüzetesebb ismertetése szolgáljon e helyen a magyar református közönségnek a sárospataki lengyel biblia felől szives tájékoztatásul. Azoknak, akiket a tárgy különösebben érdekel, a legmelegebben ajánlom magát a művet becses figyelmökbe.

S. Szabó József.

Ravatal mellet. Imák és imaszerű elmélkedések gyász esetekre. Második kötet. Irta: *Babay Kálmán*, sárkeresztesi református lelkész. Ára kötve 6 korona. Debrecen, Hegedüs és Sándor könyvkiadóhivatala. 8. o. 290. l.

A jönevű egyházi író temetési imádságainak II-ik kötetével öregbiteni kívánja azokat az érdemeket, amelyek az első kötettel megszerzett. Ezeknek az imádságoknak is ugyanazok a fény- és árnyoldalai, amelyek az első kötetben foglaltaknak. Mindenesetre hasznos szolgálatot tett a szerző a gyakorló papságnak, amikor gyászimádságait bőséges változatban és választékban közrebocsátotta. Ez a II-ik kötet 11 gyermekek, 8 ifjak, 17 középkorúak, 22 öregek felett tartandó imádságot tartalmaz. Diesérettel kell kiemelni, hogy az imádságok az esetekhez alkalmazkodva hiven eltalálják az azokhoz illő hangot és tartalmat. Nem rikatós, szivettépő, hanem megnyugtató, vigasztaló és tanító imádságok. A szerző néhol poéta, néhol filozófus, de tulásba nem megy. A hosszadalmasságtól is óvakodik, amit szeretünk nála. Általán nem száraz, sablonos író. Csak egy, inkább formai dolgon akad meg a szemünk. U. i. némely darabot a szerző tulságosan megrak szentírású idézetekkel, úgy hogy ez idézetekre való örökös utalás valósággal zavarólag hat ránk. Legkitetszőbb az a 46-ik imádságban, melyben egy értelemzavaró sajtóhiba is fordul elő (227. l.) A kötet külső, csinos kiállítása és tartós, diszes kötése dicséri a kiadó céget.

KÜLÖNFÉLÉK.

Adventben.

Máté XI. 2—6. v.

Te vagy-e az ki eljövendő,
Ki új tőt ömleszt a világba
Mely ismét rohadásnak indult;
Te vagy-e az, kit epekedő
Szívünk-lelkünk tikkasztó vágya
Mentőül vár a gyötrő kintul? . . .

Az anyatejjel beszitt eszmék,
Szent glóriája az Istennek,
Az idvezítő, édes, szép remény
Mely érte ruhaként tépve szét;
Gyermek fészék ellen kést fennek
Titkon nyögdiésél a szemérem!

A gögös ész trónol istenül
Fején gyémántos sikerekkel,
Öltözve bihor káprázatba . . .
S trónja körül a szenny egyre gyűl,
Szült a föld, a lége repdes fel,
Rettentő bár a zuhanatja.

A mammon parádés kocsiján
A festett cédaság száguldoz
S tipor mindent, mit utban talál, —
A nyomor a bünt társul híván,
Döbbenetet szül ujat-ujhoz,
Fenyegesse bár kinos halál.

Meghül a vér, zug a kétség s vágy:
Mi lesz? Hol áll meg e folyamat? . . .
Az öngyilkolás meddig tarthat? . . .
Lesz-e vajon, a ki belé vág
A senyvedt husba s a rohadat
Kifoly, meggyógyul keze alatt? . . .

Te vagy-e az ki eljövendő
Mint új orvosa a világnak,
Mint Idvezítő, mint Megváltó? . . .
Te vagy-e az, kit epekedő
Szívek-lelkek mindegyre várnak
Te-Te jászolbölcsőből való? . . .

Óh kis hitű, töprenkedő nép,
Emeld szemed, tekints jobban szét;
Rothadás itt, rohadás amott,
De élet pezsg, hol én járhatok,
Kit érintek, nem marad holtan,
Én az vagyok s leszek ki voltam.

A világot én már meggyőztem,
Eszméim bent a légben, földben;
A gögös ész is majd megtérül,
Ocsudván a szertelen végbül;
Undok bünt, nyomort eltüntetget
A velem járó szent szeretet.

Még nagy az árny, de nő a napfény,
Mind az egész föld kerektségén
S a parázna, sötétbe tévedt
Emberiség magához térend,
Szem, száj, szív, lélek egyre vallják:
„Jézus az Ut, élet, igazság.”

Csak türelem, a nagy egészbe
A tóig nem hathat egész be,
Mig a fölszívó nedv nem bővül,
S kitelik ez még az időbül . . .
Járok-kelek, egyre zörgetek
Készítgetem földön a mennyet.

Nagyrában.

T. Varga Lajos.

— A debreceni Kálvin-emlék ügye szépen fejlődik. A gyűjtés eredménye a folyó évi december hó elejéig 5919 korona 81 fillér volt, holott a várható összeg nagyobb része még ezután fog beérkezni. A tisztántuli református egyházközségek közül, ugylátszik néhány egyházközség kivételével, mindenik hozzá fog járulni az emlékmű létesítéséhez, ha csekélyebb összeggel is. Örömmel látjuk, hogy a testvér-egyházkerületek szintén felkarolták az ügyet. Az egyes egyházközségek, taninté-

ezek, sőt egyesek is egymásután küldik be szép és ránk nézve becses adományait. De még mindig a jövő feladata, hogy az emlék létesítéséhez a debreceni református egyház és Debrecen város polgársága a maga ismeretes áldozatkészségével hozzájáruljon, ami bizonyára nem fog elmaradni.

— **Gyémánt menyegző.** Ritka szép alkalomról s hozzá örvendetes alkalomról adhatunk hirt kedves olvasóinknak. Egy nyugalmazott lelkész kedves bátyánk gyémánt menyegzőjéről. Évekkel ezelőtt Lorentházán (Szabolcsm.) közel 40 évig munkálkodott egy nagy tudományu lelképásztor. Vitéz János, boldogult gróf Dégenfeld Imre e. ker. főgondnok családjának kegyelt papja.

Az öreg gróf halála után ő is nyugalomra vágyott, elhagyva egyházat, hol közel 40 évig fáradhatatlan buzgalommal munkálkodott; egyházmegyéjét, melyben az özvegyi gyamintézetet nemcsak megalapította, de évtizedeken át mint az intézetnek fáradhatatlan pénztárnoka tekintélyes alaphoz juttatta. Borsodmegyébe, Sajósenyere költözött, azóta ott él csendben feleségével, kisebbik leánya körében tanuló-olvasva ma is és szép gyümölcsös kertjében fáradhatatlanul munkálkodik teljes jó egészségben. A mult hóban ülte meg az öreg pár gyémánt menyegzőjét szűk családi körben, kartársai, barátai már kidőlték, rokonai pedig távol vannak tőle s csak levelben üdvözölték őket. De a mély vallásosságáról, áldozatkészségéről orszagszerte ismert grófi család tagjai: Odeschalhy hercegné három leányával, Podmaniczky baró Nyirbaktáról (a báró úgy is mint nasznagy) személyesen megjelentek és meghatott hangonköszöntötte az ünnepelt párt. Majd Barta sajtóvamosi ref. lelkész igen szép beszédben emlékezett meg a mi kedves öreg Bátyánk és hű élettársának tevékeny, hasznos életéről. A mindenható Istennek nagy kegyelme lett velök, az takargassa őket életöknek hátralevő napjaiban is. Ismerőseinkkel szívből köszöntjük őket mi is.

— **Ajándék a — brüsszeli egyetemnek.** A debreceni egyetemnek szeretnénk valami nagy fejedelmi alapítványt feljegyezni. Abban a reményben, hogy nekünk is csak rendel valakit az Isten és a mi hiveink közül is megragadja a lelkét valakinek ez a nagy gondolat — feljegyezzük itt, hogy a brüsszeli egyetemnek jubileuma alkalmából negyed millió frankot ajándékozott egy emberbarát. Lam, hogy azt is, ahol a királynak szíve olyan könyörtelen a hozzátartozók iránt, melegen érző szív és lélek dobog a polgárok szívében és azok, kiknek Isten sokat adott magok is sokat adnak a legmagasabb közéltre, a tudománynak.

— **Debreceni József árpádi tanító jubileuma.** Lélekemelő ünnepély volt tegnap községünkben. Ünnepeztük tiszta szívvel, igaz lélekkel jó öreg tanítónkat, Debreceni Józsefet 43 éves tanítói működéséből folyólag és este szépen sikerült bucsu-lakomát is rendeztünk tiszteletére, miután nyugalomba vonulva tőlünk eltávozott. Sok ilyen ünnepélyt láttam már, de még ily tiszta szívből fakadót talán egyet sem. Nem volt ott egyetlen szív sem, mely ő érte ne dobbant volna, nem volt egyetlen szem sem, mely ne sirt volna, midőn sorban bucsuztak tőle egyház, község, tanítványok s a pályatársak. *Szücs Balázs*, református tanító.

— **Az új népiskolai tantervől, mely iránt a tan-könyvpályázat meghirdetése után sok felől megnyilvánult az érdeklődés, megnyugtatóan jelezhetjük, hogy az új tanterv nyomása befejezéséhez közel van, úgy, hogy még karácsony előtt kapható lesz könyváruosi uton a debreceni Hegedüs és Sándor cég, mint bizományos utján.**

— **Köszönet és kérelem.** A belényesujlaki református egyház részére újból a következő könyöradományok érkeztek: Matolcsi református egyház adománya 3 kor. Az ibrányi egyházé 2 kor. Agávai egyházé 9 kor. A tiszabecsei egyházé 1 kor. Az igazfalvi egyházé 2 kor. Tek. Szabó Márton kecskemáti ügyvéd ur adománya 10 kor. H.-szoboszlói egyház adománya 3 kor. Összesen: 30 korona. Fogadják a nemes lelkü adakozók egyházam és a magam nevében kifejezett köszönetünket. Felkérem újból mindazokat, kikhez a belényesujlaki református egyház „Esdő szózat“-a eljűtött, hogy bárminő csekély adománnyal segíteni kegyeskedjéek egyházunkat. Aki n mi egyházunkon segít, Magyar nemzeti missiót elősegít. Belényesujlak, 1909. december hó 9-én. Sipos János református lelkész.

— **Pusztulnak a szegény magyarok.** A nagy gyeheña, Amerika csalogatja magához a mi szegény magyart véreinket. Alig van ott abban az új világban veszedelem, mely rájuk ne szakadna. Azok, akik elebb jártak mint ők, elfoglalták a kényelmesebb helyeket; a magyar munkásoknak csak a gyilkos bányák jutnak a melyek mélyiben napról-napra vesznek. Legközelebb (nov. hó) Cherryben (Illinois) gyult ki a szénbánya. Háromszáznál többen veszték el a szegény munkások közül, ez alkalommal. A lapok azt írták, hogy a szerencsétlenül jártak osztrák alattvalók. Szívünk így is összeszorul a gyászhirre. Most pedig midőn az tűnt ki, hogy 30-an magyar alattvalók, csak azt látjuk, hogy mi magyarok mindenütt gyászos felek vagyunk. A jó Isten legyen nekünk irgalmas és kegyelmes.

— **Adományok.** A máramarosszigeti református főgimnáziumi Internátus ujjáépítésére a következő adományokat vettük: Debrecen városa 200 k., Herceg Odeschalch Pálné 50 k., Gr. Dégeufeld Sándor Erdőszáda 50 k., Br. Perényi Zsigmond M.-sziget 50 k., Horváth István Örkény 50 k., Dr. Darányi Ignác 60 k., Baksey Sándor reform. püspök 40 k., Fraszt Károly 50 k. A nagylelkü adományokért az intézet neaében hálás köszönetét fejezi ki Telegdy Bertalan az internátus felügyelő tanára.

— **Menetrend módosítás a körös-belovár-verőce-viroviticai vonalon.** A körös-belovár verőce-viroviticai vonalon a klostar-virjai vonal megnyitásával egyidejűleg a következő menetrend módosítások lépnek életbe:

A Verőce—Viroviticáról reggel 4 óra 25 perckor induló és Belovárig közlekedő, továbbá a Belovárról reggel 6 órakor induló és Körösig közlekedő vegyes vonatok megszüntetnek. Helyettük Verőce—Viroviticától Körösig egy új vegyesvonat helyeztetik forgalomba, mely Verőce—Viroviticáról a déli vasútnak Baresről érkező személyvonatához csatlakozólag éjjel 3 óra 15 perckor indul és Körösre délelőtt 8 óra 15 perckor érkezik, hol csatlakozik a Zágráb és Budapest felé közlekedő személyvonatokhoz.

A Belovártól Verőce—Viroviticáig közlekedő és Belovárról reggel 5 óra 30 perckor induló vegyesvonat

Belovárról korábban, az az reggel 5 óra 21 perckor indul.

A Körösről jelenleg 6 óra 15 perckor induló és Belovárra reggel 8 óra 10 perckor érkező vegyesvonat, Körösről reggel 5 óra 55 perckor fog indulni és Belovárra 7 óra 48 perckor fog érkezni.

A Aeröcze—Viroviticáról délelőtt 9 óra 5 perckor induló személyvonat jelenlegi tartózkodása Klostaron 5 percre emeltetik fel.

— A „Vasárnapi Ujság“ december 12-iki száma nagyon érdekes képsorozatot közöl gr. Andrassy Géza betléri medvevadászatról, melyen Henrik porosz herceg is részt vett. Közli e szám még Damjanichné két képét élete utolsó idejéből, Pörge Gergely egy művész rajzát, Katona Józsefre vonatkozó képeket, egy képsorozatot a budapesti evezősök nyári életéről, képeket a caeni francia templomokról (Bertha Sándor cikkével,) képeket a budapesti református gimnázium jubileumáról stb. Szépirodalmi olvasmányok: Mikszáth Kálmán regénye, Oláh Gábor és Haraszthy Knjos versei, Zsoldos László novellája, Dániel Lesueur franciából fordított regénye. Egyébb közlemények: Benicky Öön cikk az evezős-életéről, tárcacikk a hétről s a rendes heti rovatok: Irodalom és művészet, sakkjáték stb. A „Vasárnapi Ujság“ előfizetési ára negyed évre négy kor. a „Világkrónika“-val együtt négy korona 80 fill. Megrendelhető a „Vasárnapi Ujság“ kiadóhivatalában (Budapest, IV. kerület., Egyetem-utca 4. szám.) Ugyanitt megrendelhető a „Képes-Néplap“ a legolcsóbb njság a magyar nép számára, félévre 2 kor. 40 fill.

Löfkovits Arthur

— óras, ékszerész üzlete Debrecen, Piac-u. —

Egyházi készletek, keresztelő edények, urasztali poharak, tányérok,

kannák alkalmi ajándékok

nagy raktára.

A református egyházak szállítója.

Pályázat

A márokpapi ref. egyháztanács az egyház-község tanítói állására pályázatot hirdet.

Javadalma lakáson, kerten s egyházkerületileg megállapított stólán kívül állami fizetési kiegészítéssel 1000 = Egy ezer korona.

Kötelessége I—VI. osztályu osztatlan iskola vezetése, énekvezéri teendők ellátása. általában pedig szigorú alkalmazkodás az E. T. 23. és 42. §-aihoz.

Fölszerelt pályázati kérvények alulírt iskolaszéki elnökhöz 1910. január hónap 5. napjáig bezárólag adandók be.

Az állás 1910. szeptember 1-én foglalandó el.

Kelt Márokpapi (up. Beregsurány) 1909. december 12.

Létay Menyhért

ref. lelkész, isk. sz. elnök.

A Parochiális Könyvtári Bizottság

kiadványainak bizományi kezelését reánk ruházta át és így tisztelettel tudatjuk, hogy az eddig megjelent következő könyvek nálunk rendelkezhetőek meg

Warga Lajos „A keresztyén egyház történelme“. 3 kötet, kötve K 30.

Pruzsinszky Pál „Kálvin János“. 1 kötet, kötve K 8.

Kálvin János „A keresztyén vallás rendszere“. 1 kötet, kötve K 12.]

Hegedüs és Sándor

protestáns irodalmi könyvkiadóhivatala
Debrecen, Kossuth-utca.

Lengyel Samu

kalap- és uri divat üzlete
Debrecen, Piac-u. 43.

Eredeti angol és hazai gyártmányu,
valamint a világhírű BORSALINO

K | A | L | A | P | O | K.

Házilag készült férfi ingek,
gallérok és nyakkendők !!!

Férfi divat különlegességek

☛ Olcsó, de határozott árak. ☛

Lelkészeknek és egyházi tisztviselőknek

5 százalék engedmény.

TELEFON 701.

Mindenemű felsőruhák festését, tisztítását; gallérok, kézelők mosás-vasalását a legszebben eszközli

Debrecenben,
Arany János-utca 10.

Roncz József

gőzerőre egész ujonnan berendezett kelmefestő és vegyszeti ruha-
tisztító intézete.

Fiókküzetek:
Batthyány-utca 2. — Vár-utca 3.,
a Zenede kisépülete udvarában.

TELEFON 701.

Sesztina Lajos

vaskereskedése

DEBRECZEN. Piacz-utcza 23. sz.

Fegyvertöltény-hüvelyek :

Lefauchaux és Lancaster barna, szürke, zöld.

Hüvely dugasz, réz-gyutacs.

Revolver és Flaubert töltények. Ólom-sörét.

Revolverek, Flaubert-fegyverek.

Szétküldés 5 kilós postacsomagokban.

Vaskályhák fa- és szénfűtésre.

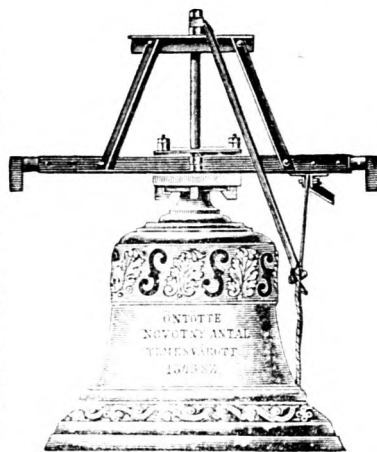
Meidinger, Kráder és Friedlandi kályhák.

Főzőkonyhák.

Novotny Antal

harangöntőde és
vasharanglábgyár

Temesvár - Gyárváros.

Ajánlja magát több évi szavatolás mellett régi harangok újraöntésére, valamint új harangok és teljes harangcsoportok előle meghatározott hangok utáni elkészítésére. Különösen ajánlja saját találmányu új modern atlyukasztott

harangjait

melyek felsőrészükön a hege-düchez hasonló S alakú nyílásokkal vannak ellátva és azért erősebb, terjedelmesebb és mélyebb hang-

guak, mint régi modoruak. Ily szerkezetű 327 kgros harang hangban egyenlő 467 kgros régi modoru haranggal. Ajánl továbbá fogatható vertvas-koronákat, régi harangok lyet nekkel való újra szerelését és vertvas-harang állványoka. Költségvetések és képes árlapok díjmentesen szolgáltatnak. — Az 1896 orsz. kiállításon milleniumi nagy érmmel kiöntetve.

Telefon 292.

Telefon 292.

Központi drogueria

Debrecenben, Piac-utca (Városház-épület)

Gazdasági és gyártelepek részére előírás szerint berendezett mentőszekrények, kötszerek, desinficiálószeresek Creolin, Carbol, mindenemű állatgyógyászati cikkek és műszerek. Sertés és marha tápporok és Fluidek nagy raktára, ugyszintén nagy választék mindenféle gummia rukban sérvkötkben, valamint fényképészeshez szükséges vegyszerekben.

Telefon 292.

Telefon 292.

Legjobbak Legszebbek

a

Kobrak cipők.

Legelegán-
sabbak.

Raktár:
Debrecen,
Piac-utca 42.

(Hungária kávéházzal szemben.)

Orgona - Harmoniumok.

A gyönyörű hang, melyet a világhírű és elismert legjobb gyártmányu amerikai rendszernek elmés szerkezete elővarázsol, önmagának zeng dicséretet. 65 forinttól minden árban kapható.

Első magyar — villamos erőre berendezett — hangszergyár.

Stowasser J. cs. és kir. udvari hangszergyáros, a m. kir. zene-akadémia, színházak, művészek stb. szállítója

BUDAPEST, II., Lánchid-utca 5.

Továbbá ajánlja saját gyárában készült, elismert legkiválóbb minőségű összes húros-, vonós- és fuvó-hangszerét, szakértői és feltétlen szolid árak mellett.

Hangfokozó-gerenda
mely által bármely hegedű, gondoka beillesztése után sokkal jobb, erősebb és lágyabb hangot nyer. (Biztos siker.) Hegedűre hangfokozó-gerenda 4 frt. Kezesség minden egyes hangszernél.

Legnagyobb gyár és raktár.

Saját találmányu (Rákóczi) Tárogató; általánosan elismert legjobb, mely tökéletes solo hangszerré általam konstruáltatott iskolával 35 forinttól feljebb.

Az összes hangszerek javítása különleges, szakszerű pontossággal, jutányos árban; kezesség minden egyes hangszernél. Árjegyzék minden egyes hangszerről külön, kivanatra bérmentve küldetik.

— Kivitel nagyban és kicsinyben.

Nem kell többé
10000 frtos régi hegedű

REMÉNYI MIHÁLY

mű-hegedű készítő

a magy. kir. zeneakadémia házi hangszerésze legújabb találmánya a „Hangfokozó gerenda” annak bármely hegedűbe, vapy gordonkába illesztése után az sokkal jobb nemesebb és erősebb hangot kap.

Kezesség minden egyes hangszerért, Reményi sajátkészítményü új hegedűi pótolják a drága mesterhegedűket. miután a legnagyobb hangversenyteremben megfelelnek bizonyítékul annak hogy GEYER STEFI a legnagyobb hegedűművész a Vigadó nagytermében egy Reményi-féle új hegedűn sikerrel hangversenyezett.

Hegedű tisztítási és javítási műterem

BUDAPEST, KIRÁLY-U. 38. SZÁM.

Zenekarok felszerelése a legmérékeltebb árakon.

Költségvetés díjtalan.

Ne vegyen semmiféle hangszert, míg Reményi legújabb árjegyzékét el nem olvasta.

Nagy raktr uz összes és húrokban. — Régi hangszerek vétele és becserélése. — Ezen lapra hivatkozva minden hangszerről külön-külön árjegyzék küldetik.

Király balzsam Kőszvény és csusz ellen.

Legújabb gyógyszer.

Ezen balzsam legújabb gyógyszer úgy belsőleg, mint külsőleg mindenféle fájdalmak ellen. Király-balzsam készítményem mint házi szer szükséges, hogy minden náznál kéznél legyen, mert úgy belsőleg, mint külsőleg kitünő hasznos szer.

Belsőleg gyomorfájásnál gyomorgöresnél esikarásnál, fejfájásnál azonnal hat s legjobb fájdalomcsillapító.

Külsőleg tekintélyes orvosok ajánlják kőszvénynél csuznál továbbá meghűléseknél, fog és fejfájásnál pár perc alatt hat. Igen hasznos gyógyszer még szájvizhez cseppentve rossz lehellet szagtalanításra 1 üveg 2 k 65 f. 3 üveg 6 kor. 5 fill. Utánvétellel bérmentve.

Magyar ember nem használ mást csak a híres

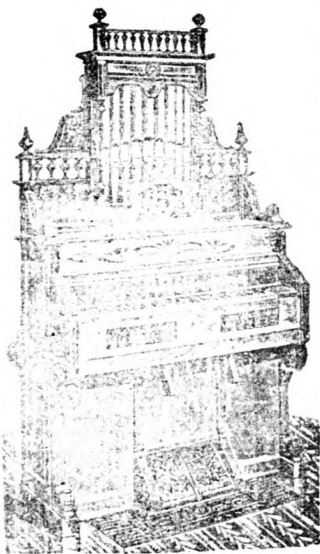
Hajdusági pedrót!!

mely legjobb bajusznövesztő és ápoló szer az összes bajuspedrő készítmények között. Hatása gyors és biztos

Postán 3 dobozt 2 K. 15 fillerért. 6 dobozt 3 K. 65 fillerért bérmentve utánvétellel küld a készítő.

Grósz Nagy Ferencz

„Arany egyszarvu” gyógyszerára a hol mindnn bel- és külföldi gyógyszerkülönlegességek erdelti árakban szerezhetőek be.

Toronyórák

palota-, varosházi-, gyári- és lak-
tanya berendezését a legelőnyöseb-
ben eszközli

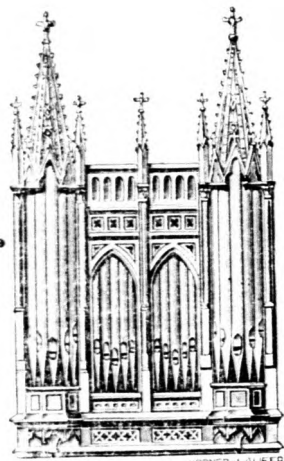
Mayer Károly utóda
Müller János
első magyar óragyár

= gőzerő berendezéssel =
Budapest, VII., Csömöri-u.
50. saját házban.

Képes arjegyzékek és költségvetések bérmentve.

Csak első
díjakkal
kitüntetve.

Alapított
1907-ben.

A pécsi
orazágos
kiállításon
állami
aranyérem-
mel kitün-
tetve.

Alapított
1897-ben.

Angster József és Fia

P é c s.

Orgona- és harmoniumgyár

A budapesti bazilika nagy orgonájának építője. Ajánlják
kitünő hang- és erős szerkezetű légnyomatu és elek-
tromos berendezésű

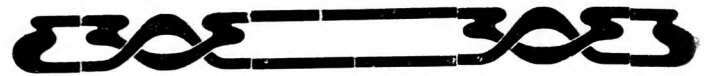
Orgonáikat

a legjutányosabb árak mellett, művészi kivitelben. —
Raktáron kitünő hangú

HARMONIUMOK minden nagyságban.

Elektromos fújtató készülékek.

Arjegyzéket kívánatra ingyen küldünk.

„PETŐFI“

ÖSSZES KÖLTEMÉNYEI.

Uj népies és ifjúsági teljes kiadás. A
szövegét ellenőrizte és bevezetéssel ellátta:

Kardos Albert

a költő arcképével:

Rendkívül díszes aranyozott vászonfedelű kötésben.
Fedelén „PETŐFI“ aranyozott dombornyomású arc-
képével.

Á r a 2 korona 40 fillér.

Megrendelhető a kiadónál:

Hegedüs és Sándor

könyvkiadóhivatalában

D E R E C E N B E N.

Alapított 1851-ben.

DÁVIDHÁZY KÁLMÁN

elsőrangú könyvkötészete és diszműves üzlete
DEBRECEN, Fűvészkert-utca 9.

Teljesen modern berendezésű üzlet. Megbízható s
kifogastalan munkát készít mindennemű könyvköte-
szeti, diszműcikkben és börmunkákban.

Ima-, Énekeskönyv s más *Egyházi műveket* töme-
ges mennyiségben, versenyképes kivitelben és *gyári áron*.

Anyakönyveket, tartós jó kötésben.
Szent Bibliát és emléklapokat
különleges diszkötésben jubili-
umokra.

Aranykönyvek egyházak számára mely jótékony
adományok nyilvántartására is alkalmas.

Kéziratok befoglalására táblákat, melyek a szószeke-
r vagy temetéseknel előnyösen használhatók.

Iskolák számára térképek és táblázatok felhuzását
vaszorra vagy papírra és ezeken kívül még számcs e
szakba vágó munkát.

Szükséglet esetén bármely cikkre nézve azonnal szolgálók, —
számítások a különleges munkákhoz. — mint *Diszablák, Emléks*
lap és aranykönyveken, rajzokkal, kívánatra izletel
stylusban, levéltári okmánytartók.

Nyomatott a Debr. Prot. Lap könyvnyomdájában.

TÓTH GYULA

Debrecen, Piac-utca 20.

Budweiszi és honi gyártmányu porcellán, valamint Meidinger köpeny és öntött

vaskályhák.

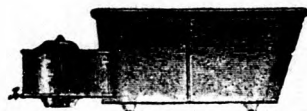
Minden szerkezetü vas- és porcellánburkolatu konyhák. Multiplicator hőfejlesztő kályhabetétek, vadászfegyverek és felszerelések, revolverek, hüvelyek és töltények

Lőporáruda.

Ujdonság! Browning-rendszerű ismétlő fegyver 190. minta.

Szén- és fakosarak, melegvédők, fürdőkádak, vasbutorok, gyermekszékek és kocsik, mosdókészletek, fényezett konyhafelszerelések, gépmangorlók és facsarók, gummi átvonattal

Kénes árjegyzék ingyen és bérmentve.

baktai EGRY FERENCZ

Pozdeck és Thury utóda.

Kisgejőczőn
Ung megye
Alapítva 1793-ban.

Budapesten
VI. Lehel-u. 8/a.
Alapítva 1847-ben.

Harangöntőde.

Készíték Budapesti és kisgejőczi műhelyemben minden nagyságu és hangu harangokat a kivánt összhangban, a legnagyobb felelőség mellett. Felszerelve új modern forgatható vaskoronával, amelyek elmés szerkezetüknél fogva a tornyot megóvják a rázkódástól, és a harang tartósságát is beláthatlan időre biztosítják. Emellett könnyű járatuknál fogva egy ember által egyszerre több harang is huzható. Készíték vasharanglábakat, álló vagy fekvő szerkezetben a legszebb és legjobb kivitelben.

Nagyobb harang öntetett általam Kisgejőczőn közel egy ezer darab, és budapesten 1650 drb. felszerelve Budapesten az európai híru Pozdech-féle vaskoronákkal és Kisgejőczőn a saját találmányu szabadalmazott koronákkal, amelyekért igen sok kitüntetést (külföldön is) és elismerő iratot kaptunk. Hajdu és Biharvár-megyék területén a következő egyházak kaptak harangokat: u. m. Hajdunánás, Hajdudorog, Hajduböszörmény, Hajduhadház, Hajduszoboszló, Balmaujváros, Püspökladány, Nádudvar, Debreczen, Mikepércs Derecske, Bagamér, Báránd, N. Váradi, N. Szalonta, N. Bajom, N. Léta, N. Szántó, Berettyóújfalú, Ér-Diószeg, Erndréd, Érmihályfalva, Er-Hatvan, Biharpüspöki, Kismarja, Mezőkeresztes, Csermő, Füzeggyarma, Mezőgyán, Mezőkövesd, Pocsaj, Gálos petri, Tiszavalk, Tiszalucz, Arpad, Erdőgyarok, Hosszupálvi, Bihar-diószeg Feketebátor, Szakál. stb.

Harmonium.

vásárlók ne mulasszák el, mielőtt Harmoniumot vesznek

Reményi Mihály

a magyar királyi Zene Akadémia házi hangszer készítőjétől, legujabb Harmonium árjegyzékét kérni, melyet ingyen és bérmentve küld Remenyi Harmonium osztálya. Budapest, Király-u. 58. szám.

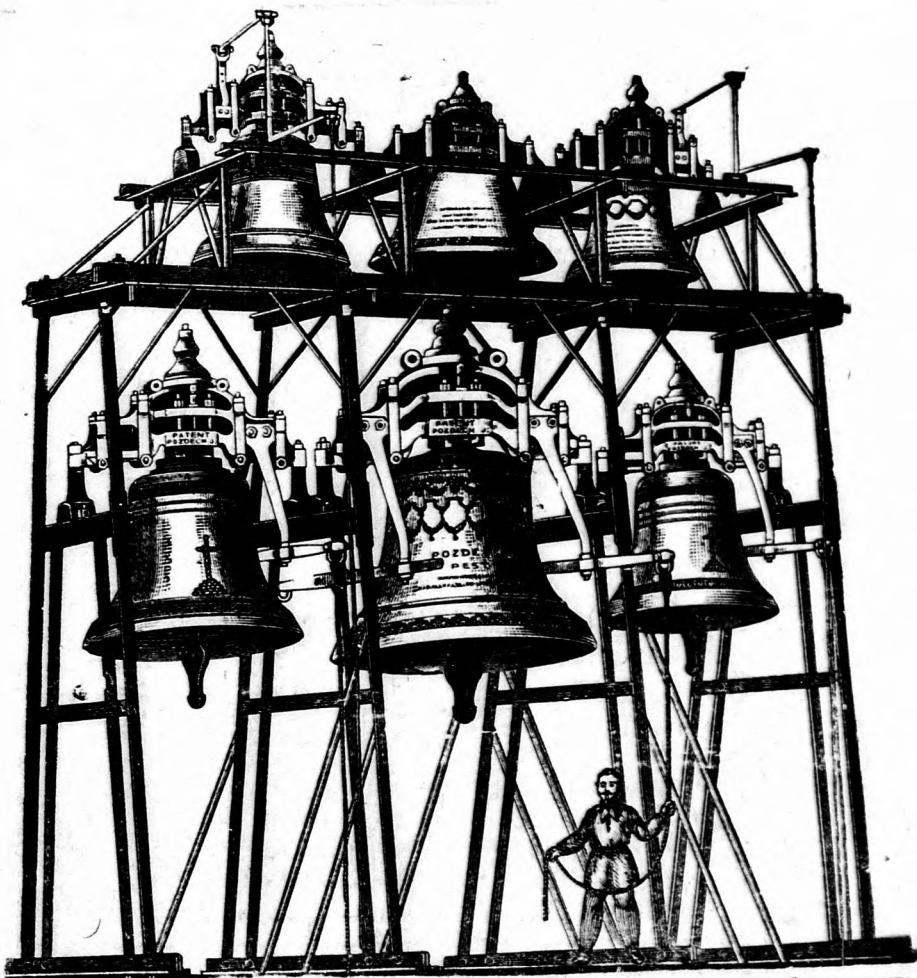
Ezen választók a legjobb iskolai és templomi használatra készült valódi

Aeol harmoniumok-

ban, melyeknek hangja teljesen azonos az Orgona hangjával.

Zongorák, Pianinók

a legolcsóbbtól a legfinomabbig a legolcsóbb gyári áron.

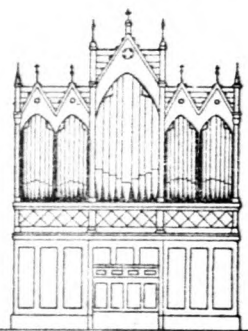

Rieger Ottó

villamos gépekkel berendezett és a kir. udvar orgonagyára. **Hazánk legnagyobb orgonájának a király orgonájának** (koronázási templom) alkotója.

Budapest, VII. Garay-u. 48.

császári- és királyi udvari szállító.

A bécsi, párisi, pécsi stb. kiállításon kitüntetve. Kedvező fizetési feltételek mellett kiváló tiszta légnyomású csőrendszerű (pneumatikus) tartós nemes hangú orgonákat szállít 37 év óta 1600 orgonát szállított, közte a

„Király orgonáját”

amely mű ezidő szerint **Hazánk legnagyobb orgonája**. 16 változatú villanyerőre berendezve. Orgona javításokat és hangolásokat a legmérsékeltőbb árban teljesít.

Orgona jókarban tartását elvállalja. Katalógussal tervezetekkel és rajzokkal kívánatra díjmentesen szolgál.

Rieger orgonagyárai 36 évi fennállás óta 1500 orgonát szállítottak.

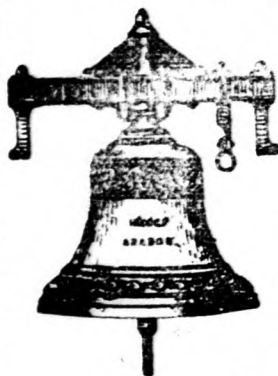
Alapított 1840.

Alapított 1840.

Hönig Frigyes

gőzüzemre berendezett harang és
ércöntődeje, szivattyúgyár

ARAD, RÁKÓCZI-UTCA 11—28. SZÁM.

Ajánlja es. és kir. szabadalmazott harangjait, melyekkel bármely más haranggal szemben egy azon hang előállításánál 3—46% súly és ármegtakarítás éretik el. **Kitünő jó hang és tartóságaért több évi jótállás.**

Legkedvezőbb fizetési feltételek.

Forgatható és igen könnyen löditható **vas harang fölszerelések**, melyekkel egy ember több harangot huzhat és tűzmentes vasárványokkal. Régi harangoknak vas-szerelésre ala kítását, avagy azoknak **esekély fölülfizetés** mellett új harangokkal való fölszerelését.

Képes árlapok és költségvetések kívánatra
ingyen és bérmentve küldetnek.

1890-ben a legnagyobb állami éremmel kitüntetve.

ORGONA !!

Nagyváradon, fő-utca 51/15.

ÚJ ORGONÁKAT

készíték a legújabb pneumatikus csőrendszer szerint, golós-ládaival. Biztos működéséért még a **legnedvesebb templomban is** kezeskedem.

ORGONÁIM az elképzelhető könnyedségű játszás-móddal bírnak és mindamellett az egyes sipok a leggyorsabb játszás mellett is **precízen** azonnal megszólalnak.

Elvállalok továbbá

régi orgonákat
átalakítás, javítás és hangolás a legjutányosabb árban.

ORSZÁGH ANTAL

orgona készítő.

Orgona és Harmonium gyár

Gőzerő hajtás és saját villamos világítással berendezve.

Országh Sándor és Fia

cs. és kir. udvari szállító

RÁKOS-PALOTA, Budapest mellett.

Az 1885. évi országos kiállításon „nagy diszoklevéllel” (első díj) és „Ferenc József lovagrenddel”, az 1904. évi veszprémi kiállításon „arany éremmel” (első díj), az 1906. évi kassai kiállításon „diszoklevéllel” (első díj) kitüntetve, azonkívül számtalan kitüntetés és elismerés.

Ajánlják kitünő hangú és szerkezetű, főleg a legújabb légnyomatu (pneumatikai) orgonákat, melyek rendkívül könnyű játékmód és a változatok egyszerű kezelése mellett, az időjárás minden viszontagságának ellenállnak. Szolid munka és jutányos árak. Kisebb orgonáink készletben vannak. Eddig **700-nál több új orgona** lett szállítva. Raktáron kitünő hangú harmoniumok minden nagyságban. Harmoniumok tetszésszerű rajz és változat összeállításával rendelésre készülnek.

Arjegyzék és részletes tervezet kívánatra díjmentesen küldetik.